

Г. С. Буга

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань правоохоронної діяльності
Донецького юридичного інституту МВС України,
канд. юрид. наук

**ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОBOB'ЯЗКОВЕ СТРАХУВАННЯ
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ
НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ**

Ключові слова: страхування, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, цивільно-правова відповідальність, наземний транспортний засіб.

З набуттям самостійності та суверенності Україна на початку 90-х рр. ХХ століття почала створювати власну економіку і самостійно вирішувати всі питання організації страхової діяльності. В цей період починає набирати розвитку страхування відповідальності, зокрема страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. В умовах панування державної форми власності й адміністративно-командної системи управління в нашій країні потенціал інституту страхування не міг бути розкритий повною мірою, сфера його застосування була дуже обмеженою. Тому саме тепер, в період остаточного становлення ринкової економіки в Україні, питання даного виду страхування є надзвичайно актуальним і потребує всебічного аналізу [1, с. 50].

Необхідно зазначити, що разом із бурхливим розвитком ринкових відносин, переходом майна та засобів виробництва з державної і комунальної власності до приватних осіб, розвитком малого та середнього підприємництва підвищується й ділова активність населення. Життя стає неможливим без такої незамінної речі, як автомобіль. В наш час автомобіль вже не виступає предметом розкоші. Без індивідуального засобу пересування важко обійтись, тож кількість машин на вітчизняних дорогах дедалі збільшується [2].

Метою цієї статті є визначення загальних положень про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Аналізу цього явища присвячені роботи М. В. Плавайко [1], О. О. Плиско [2], К. В. Беляєвої [2], Л. А. Приступи [3] та інших вчених.

В Україні спроби ввести обов'язкове страхування відповідальності власників автомобілів розпочалися ще у 1994 році. Однак повноцінно такий вид страхування, як обов'язковий запрацював з 1 січня 2005 року, коли вступив в дію прийнятий 1 липня 2004 року Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [4].

Відносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів також регулюються Конституцією України, Цивільним кодексом України, Положенням про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, затвердженим розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 жовтня 2011 року № 673 та іншими законами України і нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них.

Згідно із Законом України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР, страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [5]. А в п. 9 ст. 7 зазначеного Закону одним із видів обов'язкового страхування визначено страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів забезпечує виплату потерпілому грошового відшкодування в розмірі суми, яка була б стягнута з власника транспортного засобу за цивільним позовом на користь третьої особи за шкоду життю та здоров'ю, а також за пошкодження або загибель належного їй майна, які виникли внаслідок аварії або іншої дорожньо-транспортної пригоди (ДТП) з вини страхувальника [6].

Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є поширеним у світі соціально значимим видом страхування [3, с. 62]. Це зв'язано з тим, що автомобіль є об'єктом підвищеної небезпеки і найбільш аварійним видом транспорту [1, с. 50]. Проте, необхідно відмітити, що сам автомобіль не є джерелом підвищеної небезпеки. Згідно з ч. 1 ст. 1187 Цивільного кодексу України джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактив-

них, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб [7].

На думку Л. А. Приступи та Т. В. Басистюк, експлуатація автотранспорту, який вважається джерелом підвищеної небезпеки через його масивність і аварійність, об'єктивно зумовлює потребу суспільства у своєчасному та повному відшкодуванню збитків потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах. Така потреба в розвинених країнах світу вже майже століття задовольняється за допомогою обов'язкового та добровільного страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [3, с. 62].

Зростання кількості автомобілів має одним із наслідків збільшення кількості дорожньо-транспортних пригод. Сьогодні Україна займає одне із передових негативних місць у світі за станом безпеки на автошляхах. За даними Державтоінспекції, у 2014 році в Україні офіційно зареєстровано 153205 дорожньо-транспортних пригод [8]. Як наслідок високої аварійності значними є й показники сум завданої в результаті ДТП шкоди майну фізичних та юридичних осіб, життю та здоров'ю громадян. Саме тому, основним завданням обов'язкового страхування відповідальності автовласників є вирішення проблеми забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України [4].

Зважаючи на зростання автомобілізації, інтенсивності дорожнього руху, велику кількість аварій на автошляхах України, збільшення нещасних випадків і кількості потерпілих, підвищення матеріальної відповідальності громадян та юридичних осіб за наслідки своїх дій, нанесення втрат економіці, особливої ваги та актуальності набуває дослідження сучасних аспектів функціонування та подальшого розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів як важливого чинника забезпечення гарантованого страхового захисту від негативної дії ризиків [9, с. 189].

Сьогодні для більшості автовласників страхування цивільної відповідальності стає найважливішим інструментом захисту від будь-яких ризиків, пов'язаних із використанням автотранспортного засобу. Саме тут і виникає необхідність впровадження правових механізмів, одним з яких є страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів [2].

В процесі гармонізації законодавства України із законодавством ЄС здійснюється уніфікація європейської та національної юридичної термінології, а також часткове оновлення, доповнення чи перегляд відповідних кодексів чи за-

конів, а в разі повної відсутності в Україні нормативних актів, необхідних для правового врегулювання певних проблем, якщо таке регулювання передбачене директивами ЄС, розробка та запровадження нових законодавчих актів [10, с. 59].

Кінцевою метою діяльності у цьому напрямку вбачається розбудова в Україні ринково орієнтованого виду страхування – страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, що дозволить їй забезпечити собі членство в Європейському Союзі, яке, в свою чергу, сприятиме повномасштабній інтеграції економіки України у єдиний економічний простір розвинутої Європи [10, с. 59].

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів – це механізм захисту, що здійснюється з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну осіб потерпілих в результаті дорожньо-транспортних пригод [3, с. 62].

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності здійснюється з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та / або майну потерпілих внаслідок дорожньо-транспортної пригоди та захисту майнових інтересів страхувальників.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», суб'єктами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є страхувальники та інші особи, відповідальність яких застрахована, страховики, Моторне (транспортне) страхове бюро України, потерпілі [11].

Як зазначається у ч. 49.1 ст. 49 цього Закону, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності має право здійснювати страховик, який: має ліцензію на здійснення даного виду страхування; є членом Моторного (транспортного) страхового бюро України.

Основними проблемами, які виникають при запровадженні і застосуванні обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, є відсутність довіри населення до страховика, відсутність відповідальності страхової компанії за невиконання своїх зобов'язань, недостатній рівень роз'яснювально-інформаційної роботи та страхової культури. Зменшення впливу цих проблем на розвиток досліджуваного виду страхування можливе при усвідомлюванні відповідальності за невиконання вимог і зобов'язань кожної сторони цього виду страхування (страховика, страхувальника, застрахованої особи) [1, с. 50].

Отже, можна дійти до висновків, що в Україні проведено певну роботу в напрямку розвитку та становлення особливостей страхування цивільно-

правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а саме – ще 1 липня 2004 року був прийнятий спеціальний Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», який саме і врегулює даний вид страхування. Однак, існує ще дуже багато проблем в зазначеній сфері, які не дають страхуванню в Україні приблизитися до Європейських стандартів страхування.

Проведене дослідження свідчить про необхідність подальших розробок у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, що зумовлено бурхливим розвитком вітчизняної економіки, і є одним із шляхів до інтеграції нашої держави до Європейського автомобільного транспортного руху.

1. Плавайко М. В. Особливості обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (досвід України та країн Європи) / М. В. Плавайко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. – 2013. – № 6-3 том 2. – С. 50–52.

2. Плиско О. О. Сучасний стан розвитку страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Плиско, К. В. Беляєва. – Режим доступу: <http://intkonf.org/plisko-oo-belyaeva-kv-suchasniy-stan-rozvitku-strahuvannya-tsvilno-pravovoyi-vidpovidalnosti-vlasnikiv-transportnih-zasobiv-v-ukrayini>

3. Приступа Л. А. Особливості обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні / Л. А. Приступа, Т. В. Басистюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2014. – Випуск 6. Частина 5. – С. 62–65.

4. Глядик Б. Щодо цивільної відповідальності автовласників / Б. Глядик // Юридична газета. – 2014. – № 46–47 (440–441). – 23 грудня.

5. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

6. Види страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lektsiopedia.org/ukr/lek-4141.html>

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.

8. Статистика аварійності в Україні [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ДДАІ МВС України. – Режим доступу: http://www.sai.gov.ua/uploads/filemanager/file/dtp_2014.pdf

9. Білик І. В. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: особливості розвитку та напрямки модернізації в Україні / І. В. Білик // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – 2013. – № 11. – С. 188–194.

10. Безручко Ю. В. Правове регулювання страхування та роздрібних фінансових послуг в Європейському Союзі та Україні: порівняльно-правовий аналіз / Ю. А. Безручко, Н. Б. Пацурія, О. А. Белова; Мін-во юстиції України; Держ. департамент з питань адаптації законодавства. – Центр учбової літератури, К., 2007. – 196 с.

11. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1.

Т. В. Михайліна

доцент кафедри теорії та історії держави і права
та адміністративного права
Донецького національного університету,
канд. юрид. наук

СТАЛИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Ключові слова: правосвідомість, правова активність, правовий нігілізм, економічний розвиток, передумови підвищення рівня правосвідомості.

У сучасній юридичній та економічній доктрині панівним виступає підхід щодо первинності економічних процесів відносно правових. Але, відображаючи діалектичні зв'язки між цими двома фундаментальними підсистемами соціальної системи, право здійснює зворотній регулятивний вплив на економічні відносини. Зміст цього впливу безпосередньо залежить від того, чи розуміє законодавець економічні закони та певну економічну ситуацію, чи готовий він їм слідувати. У протилежному випадку юридичні норми, покликані регулювати економічні відносини, створюються у відриві від економічної реальності, що у результаті має негативні наслідки для економічної системи, гальмує її розвиток.

Разом з тим негативний вплив права на економічну систему суспільства не може не позначатися на базових цінностях, установках суспільства та окремих його членів, оскільки незадоволеність рівнем життя, неможливість реалізувати навіть основні потреби призводить до зневіри особи у ролі держави (а разом з тим і права) як соціальної цінності. Внаслідок цього зароджується правовий нігілізм як крайня негативна форма правосвідомості. Саме це обумовлює актуальність даної наукової статті та питань, що в ній висвітлюються.

Дослідження взаємозв'язку права та економіки є одним з фундаментальних питань як у теорії права, так і в економічній теорії, що підтверджується значною кількістю наукових публікацій у даній галузі, починаючи з досліджень класиків економічної теорії і закінчуючи сучасними дослідженнями. Якщо аналізувати підходи науковців, що розкривали роль економіки у правовій си-